

TIENVIITTA

Itlan politiikkasuositukset
2022:1

Petri Virtanen, Petra Kouvonen

Lapsille pitää turvata mahdollisuudet vahvistaa luontosuhdettaan

Luontosuhteella on huomattava vaikutus lasten hyvinvointiin

Lasten ilmastoahdistus ja huoli luonnosta on otettava vakavasti. On mietittävä keinoja, joiden avulla lapset voivat käsitellä globaaleja ympäristöongelmia ja niiden vaikutuksia sekä niiden herättämiä tunteita. On tärkeää, että lapset voivat vaikuttaa luonto- ja ilmastoratkaisuihin.

Tarvitaan politiikkatoimia, jotka turvaavat lasten luontosuhteen kehittymisen myös tulevaisuudessa. On tärkeää osallistaa lapsia näiden toimenpiteiden suunnitteluun. Esimerkiksi Opetushallitus, hyvinvointialueet ja kunnat voivat edistää yhdessä lasten luontoliikuntaa niin varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja perusopetuksessa.

Suomen on tärkeää ottaa kantaa siihen, että YK:n lapsen oikeuksien komitea (UNCRC) julkaisisi yleissopimuksen toimeenpanon tueksi yleiskommentin, jossa se käsittelee lasten luontosuhteen merkitystä lapsen hyvinvoinnille ja toisaalta ilmastoahdistuksen merkitystä lasten tulevaisuususkolle.

Lasten luontosuhteesta tarvitaan lisää pitkäaikaistutkimusta, jossa syvennyttään luontosuhteen ja hyvinvoinnin vaikutusmekanismeihin. Tutkimustietoa tarvitaan siitä, miten luontosuhde vaikuttaa lasten fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä siitä, miten sukupuoli, etnisyyden ja sosioekonominen asema ovat yhteydessä lasten luontosuhteeseen ja sen hyvinvointivaikutuksiin.

Lasten osallisuutta koskeva näkökulma on ollut innoittajana Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itlan, Alli Paasikiven säätiön ja Suomen Ympäristökeskuksen (SYKE) vuonna 2021 alkaneessa yhteistyössä. Olemme pohtineet lasten näkökulmaa koskien lasten luontosuhdetta – mitä luonto heille merkitsee ja miten he asiaa hahmottavat. Olemme pureutuneet siihen, millaisia hyvinvointivaikutuksia luonnolla on lapsille ja mitä tästä tematiikasta tiedetään.

Luonto ei ole ehtymätön luonnonvara, todetaan juuri ilmestyneessä IPCC-raportissa (Intergovernmental Panel on Climate Change) (2022). Luonto on elinehto muutoinkin kuin ruoan tai energian lähteenä. Metsien lajiston monimuotoisuus sekä ikärakenteen monipuolistaminen ovat tärkeitä.

IPCC-raportti huomioi ensimmäistä kertaa, että luonnon heikentyneellä tilalla on kielteisiä vaikutuksia mielenterveyteen. Vaikutukset mielenterveyteen koskevat korostetusti yhtäältä alkuperäiskansoja ja toisaalta nuoria, joiden elinehdot ja tulevaisuuden näkyvät ovat sidoksissa luonnon tilaan.

Sitoutuminen kestävän kehityksen turvaamiseen ja ilmastomuutoksen hillitsemiseen tulee koko ajan tärkeämmäksi teemaksi paitsi yhteiskunnan tasolla, myös lasten näkökulmasta. Tästäkin syystä on lisääntynyt tarve ymmärtää, mistä lasten luontosuhde rakentuu. Oletuksemme on, että tulevina vuosina tämä teema on entistä keskeisempi asia, kun pohditaan lasten hyvinvointia vahvistavia ja suojaavia tekijöitä.

SYKE on laatinut selvityshankeessamme laajan kansainväliseen tutkimukseen perustuvan kirjallisuuskatsauksen (Arola ym., *käsikirjoitus*). Kirjallisuuskatsauksessa analysoitiin kaikkiaan 72 vertaisarvioituissa tiedelehdissä viimeisen 20 vuoden aikana julkaistua artikkelia, joista 23 käsitteli nimenomaisesti luontosuhteen merkitystä lasten hyvinvoinnille. Kirjallisuuskatsauksen perusteella tutkimusnäyttö puoltaa sitä, että lasten luontosuhteella on suuri merkitys lasten hyvinvointiin. Lisäksi voidaan todeta, että lasten luontosuhdetta koskeva tutkimusperinne on varsin nuori. Aihetta koskeva tutkimuskirjallisuus on määrällisesti kasvanut voimakkaasti vasta vuoden 2010 jälkeen.

Keskeisiä näkökohtia lasten luontosuhteen hyvinvointivaikutusten kannalta:

- Lapset kuvaavat yleensä eri kehitysvaiheissa luontosuhdetta toiminnallisesti ja konkreettisin kuvin. Lasten kuvaukset luontosuhteesta kuitenkin vaihtelevat sisällöltään riippuen siitä, mitä maata tutkimustulokset koskevat.
- Lasten luontosuhdekertomuksissa korostuu kuuluminen yhteen luonnon kanssa – lapset sanottavat yhteenkuulusta ilmauksilla kuten ”kuulua luontoon” tai ”olla yhtä luonnon kanssa”.
- Lapset sisällyttävät usein luontoa koskeviin luontokuvauksiinsa myös huolta luonnon tilasta ja saastumisesta.
- Lasten ulkoilu luonnossa vähentää yleisellä tasolla stressiä ja lisää hyvänolon tunnetta. Toisaalta luonnon merkitys voi liittyä pelkoihin, aiheuttaa alakuloisuutta ja pahoinvointia (johtuen esim. kovista sääolosuhteista kuten pimeydestä ja kylmyydestä).

Lasten luontosuhteen hyvinvointivaikutuksia esiteltiin lapsen oikeuksien viikon yhteydessä pidetyssä Ääni 2021 -tilaisuudessa eduskunnan Kansalaisinfossa 12.11.2021. Tilaisuudessa päättäjät, tutkijat ja nuoret Hämeenlinnan nuorisovaltuustosta keskustelivat aiheesta. Suomen ympäristökeskuksen tutkijaryhmä esitteli tilaisuudessa selvitystyön alustavia tuloksia.

Osallisuus on lasten hyvinvoinnin lähtökohta

Lasten suojelun näkökulman lisäksi on tärkeää kohdistaa yhteiskunnassa lasten hyvinvointiin voimavaroja, joilla luodaan edellytyksiä lasten tasapainoiselle kehitykselle ja elämälle. Voimavarat liittyvät esimerkiksi palveluihin, elinympäristöön, koulutukseen, puhtaaseen ilmaan ja veteen – asioihin, jotka ovat tuttuja YK:n Kestävän kehityksen Agenda 2030 -viitekehyksestä. Luontoympäristön ja ilmastomuutoksen suhde ja kehityskulkujen riskit yhteiskunnalle ovat nousseet maailmanlaajuisesti esille myös IPCC:n eli hallitusten välisen ilmastomuutospaneelin viimeisimmässä raportissa (2022).

On tärkeää, että lapset voivat purkaa ja käsitellä ilmastoahdistukseen liittyviä asioita. Tämä edellyttää syvenevää yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, ympäristöministeriön ja valtioneuvoston kanslian välillä. Ministeriöiden pitäisi lisätä lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa julkiseen politiikkaan ja päätösten valmisteluun.

Lasten ja nuorten osallistumisesta on jo olemassa hyviä esimerkkejä (esim. Oikeusministeriö, 2021):

- Ympäristöministeriössä on ilmastolain valmistelussa panostettu lasten ja nuorten kuulemiseen.
- Kansallisessa lapsistrategiassa ja sen toimeenpano-ohjelmassa on voimakkaasti korostettu lasten osallisuuden merkitystä.
- Kansainvälisissä biodiversiteettineuvotteluissa Suomen valtuuskuntaan kuuluu nuorten edustus. Myös valmisteilla olevassa kansallisessa biodiversiteettistrategiassa pyritään lisäämään lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia.

Kaikki lähtee lapsen oikeuksista

Kysymys lasten luontosuhteesta palautuu lapsen oikeuksiin ja YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. YK:n lapsen oikeuksien sopimus vuodelta 1989 on kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Sopimus sisältää lapsille kuuluvat ihmisoikeudet ja asettaa valtioille ensisijaisen vastuun toteuttaa ne. Sopimus on maailman laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus ja sen valmistelun tausta ulottuu toisen maailmansodan aikaan (Murphy-Berman & Weisz, 1996; Hart, 1991; LeBlanc, 1995). Suomessa sopimus on ollut voimassa yli 30 vuotta ja se on kansallisen lapsistrategian lähtökohta. Lisäksi Suomen perustuslaissa vuodelta 1999 todetaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

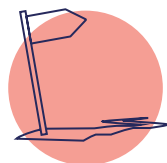
LISÄTIETOJA

Petri Virtanen, toimitusjohtaja, professori, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö
petri.virtanen@itla.fi

Petra Kouvonen, asiamies, Alli Paasikiven säätiö
petra.kouvonen@allinsaatio.fi

KIRJALLISUUTTA

- Arola, T., Aulake, M., Ott, A., Kouvonen, P., Virtanen, P. & Paloniemi, R. (käsikirjoitus). Nature connectedness and children's well-being.
- Hart, S.N. (1991). From property to person status: Historical perspective on children's rights. *American Psychologist*, 46(1), 53–59.
- IPCC (2022). Climate change 2022. Impacts, adaptation and vulnerability. https://report.ipcc.ch/ar6wg2/pdf/IPCC_AR6_WGII_FinalDraft_FullReport.pdf
- Lapsiasiavaltuutettu (2018). Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2018:1.
- LeBlanc, L. J. (1995). The Convention on the Rights of the Child: United Nations lawmaking on human rights. University of Nebraska Press.
- Murphy-Berman, V. & Weisz, V. (1996). U.N. Convention on the Rights of the Child. *American Psychologist*, 51(12), 1231–1233.
- Oikeusministeriö (2021). Enemmän irti kuulemisprosessista: kohti yhteistoiminnallisia menettelyjä lainvalmistelussa. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2022:1. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163759>
- IPCC:n raportti: Ilmastonmuutos on vaikuttanut vakavalla tavalla luontoon ja ihmisiin – vaikutukset jakautuvat epätasaisesti <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/ipcc-n-raportti-ilmastonmuutos-on-vaikuttanut-vakavalla-tavalla-luontoon-ja-ihmisiin-vaikutukset-jakautuvat-epatasaisesti>

TIENVIITTA

Itlan politiikkasuositukset
2022:1

itla

Itsenäisyyden
juhlavuoden
lastensäätiö